

BÖLGESEL COĞRAFYA AÇISINDAN KÖY COĞRAFYA ETÜDÜ HAKKINDA

Araş. Görv. Ramazan ÖZEY

Giriş:

Bölgesel Coğrafya açısından köy coğrafya etüdü; Herhangi bir köyün gerek fiziki, gerekse beşeri ve ekonomik coğrafya özelliklerini araştırmak, inceleme sonucunda coğrafi bir bütün içinde, köyün başlıca sorunlarını ortaya koyarak ve bazı önerilerle sonuçlandırılan coğrafi araştırmalardır.

Biz burada bir köy araştırması yerine, yapmış olduğumuz bir araştırma sonucunda elde edindiğimiz bilgiler ve tecrübeler ışığı altında, bundan sonra yapılacak köy coğrafya etüdlerinde yardımcı olabilmek için, çalışmanın amacı, metodu, planı ve gerekli olan malzemeler hakkında açıklama yapmaya çalışacağız.

Amaç:

Bir köy çalışmasının amacına girmeden önce köy nedir? sorusu üzerinde durmak gerekir.

Arap-Fars kültüründen dilimize geçtiği ve aslının **kuy** (Farsça) olduğu belirtilen köy kavramı; 442 sayılı köy kanununun 1. maddesine göre, nüfusu 2.000'den az olan yerleşme birimleridir, diye tanımlanmıştır.

Coğrafya açısından ise en derli toplu tanımlamayı Prof. Dr. Tanoğlu yapmıştır. (1966-259) Şöyle ki; "Köy, cemaati, ev topluluğu, bağ, bahçe, tarlaları, hayvanları ve köy halkının müştereken faydalandığı cami, okul, mezarlık, harman yeri, çeşme, kuyu, pınar, mera, yaylak, kışlak, otlak, koru, baltalık gibi köy ortamalları ve nihayet bu yerleşme ünitesini diğer yerleşmelerden ayıran sınırları ile toplu kır yerleşmesi, toplu köy, kısacası asıl anlamında sosyal birliğe denir."(1)

Tarihin çeşitli devrelerinde devletlerin kuruluşunda ve gelişmesinde köy ve köylü büyük bir rol oynamıştır. Kendi tarihimizden örnek verecek olursak; Osmanlı İmparatorluğunun ilk çekirdeğini kuruluşunda bir köy olan Söğüt kasabası

(1) TANOĞLU, A., 1966, Nüfus ve Yerleşme. İstanbul Üni. Yayın No. 1183, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Neşriyatı No: 45, İSTANBUL.

teşkil etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti devletinin çekirdeği ve başkenti olan ANKARA cumhuriyetten önce köy görünümünde küçük bir kasaba idi.

Cumhuriyetimizin kurucusu ATATÜRK : "KÖYLÜ, MİLLETİN EFENDİSİDİR." vecizesini söyleyerek köylüyü övmüştür. Cumhuriyetin ilanından altı ay geçmeden 18 Mart 1924 tarihinde "442 sayılı Köy Kanunu"nun çıkarılmasını sağlamıştır. Yaşadığı sürece de köye yönelmiş ve köylünün sorunlarını çözmeye çalışmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne dek köylünün sorunlarını çözmeye Türkiye Cumhuriyeti devleti büyük bir yol katetmiştir. Köyün ve köylünün çeşitli sorunlarını çözmek amacıyla, "Köyleri Bakanlığı" kurulmuş ve kuruluşundan bugüne kadar, ülkemizin her köşesine büyük hizmetler götürmüştür. Beri yandan bilim dünyasında da köy ve köylü hakkında çalışmalar devam ederken, Coğrafya bilim dalında da büyük aşamalar kaydedilmiştir. Bu alanda Prof. Dr. Cemal Arif ALAGÖZ çalışma yapacaklara yardımcı olmak amacıyla, "Ülkeler Coğrafyası, Yakın Çevre Etüdüleri Hakkında Açıklama" adlı yol gösterici makalesini yayım hayatına sunmuştur. Prof. Dr. Yusuf DÖNMEZ'in "Hanege Köyü", Prof. Dr. Necdet TUNÇDİLEK'in "Bozaniç Köyü" gibi eserler, coğrafya yayım tarihine büyük bir ilgi ve övgüyle geçmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalara bir yenisi olarak tarafımızdan tamamlanan "Güzelyayla Köyü"nü Coğrafya Etüdü" adlı araştırma eklenmiştir. Ayrıca bu alanda Üniversitelerimizin Coğrafya bölümlerinde köy coğrafya etüdlerinde kayda değer tez konuları öğrencilere verilerek, köye yönelik çalışmaları süregelmıştır.

Köy, coğrafyanın da temel konularındandır. (2) Oysa bu konuda yapılan çalışmalar yukarıda belirtildiği gibi, Ülkemiz genelinde çok sınırlı kalmıştır. Halen Türkiye nüfusunun % 60'a yakını kırsal kesimde yaşamakta ve köy muhtarlık sayısı 1980 yılı itibarıyla, 36.155'e ulaşmış bulunmaktadır. Bölgesel ve yöresel coğrafi farklılıklar nedeniyle ülkemizde kırsal yaşantı ve bu arada köylerimizin sosyo-ekonomik sorunları, oldukça karmaşıktır.

Köye yönelik amaçlanmış hizmetlerin isabetli olabilmesi, öncelikle köylerimizin sosyo-ekonomik sorunlarını tesbitle mümkündür. Sorunlar yeterince bilinmedikçe, hizmet götürmede amaçlanan hedeflere varma, herhalde pek mümkün değildir. Bu nedenle mümkün olduğu kadar çok sayıda köy yerleşmesi incelenmeli ve sorunlar yerinde tesbit edilmelidir.

O halde sonuç olarak amaç, ülkemizin bütün köylerinin coğrafya etüdünü yapmak ve bu etüdlerin tümü tekrar gözden geçirilerek Türkiye Coğrafyasına katkıda bulunacak olan yeni bir eser ortaya çıkarılmalıdır. Bu görev de şimdiki ve gelecekteki coğrafyacılar düşmektedir.

(2) ALAGÖZ, C.A., 1972, "Ülkeler Coğrafyası, Yakın Çevre Etüdüleri Hakkında Açıklama. "A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı: 5-6, No: 1-2, Sayfa: 7-27, ANKARA.

Metod ve Plan:

İşte yukarıdaki belirttiğimiz amaca ulaşabilmek için aralıksız köy coğrafya etüdlerinin devam etmesi gerekir. Bu etüdler genelde ortak yönleri bulunan bir çalışma programı dahilinde ve belirli metodlara uygun olarak hazırlanmalıdır. En önemlisi araştırma tamamen coğrafyanın ilkelerine bağlı kalınarak yapılmalıdır. Köy ile ilgili bütün coğrafya eserler ve makaleler taranarak ve köydeki gerekli gözlem ve incelemeler yapılarak, bir plan dahilinde köye özgü coğrafi özellikler kaleme alınmalıdır. Biz burada daha önce hazırladığımız bir planı örnek olarak vermek istiyoruz. Bu demek değildir ki, bütün köy araştırmaları böyle yapılmalıdır, diye bir anlam ifade etmemelidir. Araştırmacı yöreye uygun bir plan dahilinde araştırmasını yapmalıdır.

Örnek Plan:

—KÖY COĞRAFYA ETÜDÜ—

--Önsöz.

—GİRİŞ.

—Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Özellikleri.

—Çalışmanın amacı, metodu ve malzemeler.

I. BÖLÜM.

KÖY VE YAKIN ÇEVRESİNİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.

1. Yeryüzü Şekilleri ve Özellikleri.

A. Giriş,

B. Jeomorfolojik Birimleri,

- a. Dağlık Saha,
- b. Plato-Yayla Düzlükleri,
- c. Ova Düzlükleri,
- d. Vadi tabanı Düzlükleri.

2. İklim Özellikleri.

A. Giriş

B. İklim Unsurları,

- a. Sıcaklık Durumu,
- b. Basınç ve Rüzgârlar,
- c. Yağış ve Nemlilik Durumu.

3. Toprak ve Bitki Örtüsü Özellikleri.

4. Hidroğrafya Özellikleri.

II. BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.

A. NÜFUS.

1. Nüfusa Genel Bakış.
2. Nüfus Yoğunluğu,
 - a. Matematiksel Yoğunluk,
 - b. Fizyolojik Yoğunluk,
 - c. Tarımsal Yoğunluk,
3. Nüfus Artışı,
4. Nüfus Hareketleri,
 - a. Dış Göçler,
 - b. İç Göçler,
 - c. Doğumlar ve Ölümler,
5. Nüfusun Özellikleri,
 - a. Nüfusun cins ve Yaş Kompozisyonu,
 - b. Kültürel Durum,
 - c. Sağlık Durumu,
6. Yaşayış,
 - a. Köyde Yaşayış,
 - b. Dinlenme ve Çalışma Hayatı.

B. YERLEŞME.

1. Genel Bakış,
2. Yerleşme Tarihçesi,
3. Yerleşme Şekli ve Nedenleri,
 - a. Fiziksel etmenler,
 - b. Beşeri etmenler,
4. Konutlar,
 - a. Yapı Malzemesi,
 - b. Konut Tipleri, inşa şekli ve Fonksiyonları,
5. Kır Yerleşmeleri.,
 - a. Köyaltı Yerleşmeleri,
 - b. Köy Yerleşmesi.

III. BÖLÜM.

EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.

A. TARIM.

1. Genel Bakış,
2. Tarımın Genel Özellikleri,
 - a. Tarla Yüzölçümleri,
 - b. Mülkiyet Durumu,
3. Tarım Alanları ve Dağılışı.
4. Tarım Ürünleri ve Sağladığı Gelir.
 - a. Tahıllar,
 - b. Sebze Bitkileri,
 - c. Yem Bitkileri,
 - d. Endüstri Bitkileri,
 - e. Meyvacılık,
5. Tarımsal Organizasyon. (Metodları, Araç ve Gereç, Makinalaşma, sulama, Gübreleme, Pazarlama ve Kooperatif. v.s.)

B. HAYVANCILIK.

1. Hayvancılığın Genel Özellikleri.
2. Hayvan Türleri ve Sağladığı Gelir,
 - a. Küçükbaş Hayvancılık,
 - b. Büyükbaş Hayvancılık,
 - c. Yük ve Çeki Hayvanları,
 - d. Kumes Hayvancılığı,
 - e. Arıcılık,
 - f. Balıkçılık,
 - g. Diğerleri,
3. Hayvancılık Organizasyonu. (Metodları, Besleme Şekli, Hayvan Irkları, Hastalıkları, Pazarlama. v.s.)

C. KÖYDE EL SANATLARI.

D. ORMANCILIK VE MADENLER.

E. ULAŞIM, TİCARET VE TURİZM.

—SONUÇ.

—YARARLANILAN KAYNAKLAR.

—RESİMLER VE ŞEKİLLER.

Plan Üzerinde Açıklayıcı Bilgiler:

1. Bölge içinde köyü gösteren bir Lokasyon haritası çizilerek, köyün yeri, sınırları ve kısaca özellikleri belirtilmelidir.
2. Mevcut Topoğrafya haritalarından yararlanarak, 1/25.00. lik topoğrafya ve Jeomorfoloji haritaları çizilerek ve yerinde gözlemler yapılarak Jeomorfolojik birimler detaylı olarak incelenmelidir. Yapılacak olan çalışmaya başlarken, sahayı ayrıntılı olarak gezmeli ve ön bilgiler elde edilmelidir. (3)
3. Köye en yakın ve coğrafi şartlarına en uygun Meteoroloji İstasyonunun verileri esas alınarak, klasik klimatik bilgiler verilmeli ve bunun yanında yerinde gözlemler ve anketler yapılarak, köyün iklim özellikleri, Büyük hava durumları ile ilişki kurularak ortaya çıkarılmalı ve köy hakkında daha yeni klimatik bilgiler verilmelidir. (4)
4. Köy arazisi içinde çeşitli yerlerden karakteristik toprak ve bitki numuneleri alınmalı ve laboratuvarlarda incelenerek köy arazisinde toprak ve bitki örtüsünün dağılışı ve özellikleri araştırılmalıdır.
5. Köy arazisi içinde eğer hidro-jeolojik etüdler yapılmışsa, bunlara dayanılarak yeraltı su durumu da incelenmelidir. Etüd yoksa ilkel kuyuların açılmış olması, yeraltı su durumunun mevcudiyeti hakkında bir fikir verebilir.
6. Köyün nüfusu incelenirken, "Köy Muhtarlığı Kütüğü", "Köy İlkokulu Kayıt Kütükleri" ve o yerleşme biriminin bağlı olduğu mülki amirlikteki nüfus örgütü kütükleri incelenerek gerekli doküman çıkarılmalıdır. Ancak bu konuyla ilgili en son durumu köyde yapılan "Anketler sonucu" tesbit edilebilir.
7. Köyün yerleşme konusu işlenirken, köyde bulunan konutların tümü gözlenmeli ve karakteristik konut planları çizilerek ve anketler yapılarak yerleşme ile ilgili bilgiler elde edilmelidir.
8. Köyün tarımı işlenirken, Tapu Kadastro Müdürlüğünün köye ait tapulama paftaları birleştirilerek ve yerinde arazi gözlemlerini yaparak köyün tarımının genel özellikleri, tarım ürünleri ve sorunları ve köyünün tarımdan sağladığı gelir ortaya çıkarılmalıdır.
9. Havacılık konusu işlenirken, köyün hayvancılık sorunlarıyla ilgilenen Veteriner ile ilişki kurarak ve köyde anketler düzenleyerek hayvancılığın karakteristik özellikleri, köyün sağladığı gelir ve hayvancılık sorunları ortaya konulmalıdır.

(3) İZBIRAK, R., 1968, "Coğrafi Araştırma Gezileri ve Hazırlıkları" A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Sayı : 2, No: 2, Sayfa: 1-52, ANKARA.

(4) NİŞANCI, A., 1975, Sıklık Dağılımları ve Hava Durumlarına Bağlılıkları İçinde Türkiye'nin Yağış Şartlarının İncelenmesi. Atatürk Üni. Yayın No: 381, Edebiyat Fak. Yayın No: 73, Araştırma seri No: 62, ERZURUM.

10. Köyde el sanatları, Ormancılık, madenler, ulaşım, ticaret ve turizm gibi konular, varsa konu ile ilgili kurumlarla ilişki kurularak ve anketlere dayanarak işlenmelidir.
11. Bütün bu konular işlenirken, konu ile ilgili elde edilen istatistik veriler tablolar halinde sunulmalı ve bu tablolar grafiğe dönüştürülmelidir. Ayrıca konulara göre karakteristik resimler alınmalı ve çalışmaya eklenmelidir.
12. Köyün coğrafi özelliğine göre plan değiştirilebilir. Örneğin; Köy balıkçılıkla geçimini sağlıyorsa, ekonomik faaliyetler işlenirken planda balıkçılık ağırlık kazanmalıdır. Orman köyü ise ormancılık faaliyetler detaylı olarak ele alınmalıdır.
13. Çalışmanın sonunda, "Sonuç" kısmında köyün sorunları ortaya çıkarılmalı ve bu sorunların çözüm yolları için önerilerde bulunulmalıdır.

Görüldüğü gibi bir köy coğrafya etüdü yaparken dört ana yol izlenmektedir.

Bunlar:

1. Konu ile ilgili devlet kuruluşları ile ilişki kurmak ve gerekli bilgileri sağlamak.
2. Konular ile ilgili yazılmış eser ve makaleleri taramak.
3. Konular ile ilgili yerinde bizzat gözlemler yapmak.
4. Konularla ilgili ayrıntılı anket hazırlamak ve anketleri yerinde uygulamak(5).

Anket düzenlenirken ve uygulanırken gözönünde bulundurulacak hususlar:

1. Anket konulara göre ayrı ayrı hazırlanmalıdır.
2. Sorular halkın anlayacağı şekilde sorulmalıdır.
3. Sorular sorulurken anlaşılmadığı takdirde, "Galiba ben anlatamadım" diyerek soru tekrar edilmeli ve açıklanmalıdır.
4. Sorularda bulunan coğrafi terimler açıklanmalı ve ondan sonra sorulmalıdır.
5. Ankete başlamadan önce anket hakkında geniş bilgi verilmeli ve köylüye anketin yararları inandırıcı bir şekilde anlatılmalıdır. Hatta köyün ileri gelen kişilerin bu konuda desteğini sağlamak, anket uygulamasını daha da kolaylaştıracaktır.
6. Anketi uygularken, cevaplayan kişi ile karşılıklı samimi bir diyalog kurulmalı ve nezaket kurallarına uyulmalıdır.

(5) BAYAZIT, N., SENCER, M., SENCER, O., YÜCEL, A., SEY, Y., 1971, TÜRKİYE'de Köy Sorunu ve Bir Köy Araştırmasının İlkeleri. İTÜ. Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu Seri: C(Araştırmalar) Sayı: 8, İSTANBUL.

7. Anketlere cevap alınırken, yerinde gözlemler yapılmalı ve anketin doğru olup olmadığı araştırılmalı ve doğruluğunda tereddütler varsa anket ikinci kez uygulanmalıdır.
8. Anket hazırlanırken ve uygulanırken, köyün örf, adet, gelenek ve göreneklerine saygı duyulmalıdır.
9. Sorular köyün coğrafi yapısına uygun olarak hazırlanmalıdır.

Sonuç:

Yukarda belirttiğimiz hususlar ışığı altında yapılacak, bir köy coğrafya etüdü, herşeyden önce Bölgesel Coğrafya açısından yapılan bir araştırmadır. Bundan dolayıdır ki çalışma analiz ve sentez metodunun uygulanarak ve coğrafyanın bütün ilke ve metodlarına bağlı kalınarak yapılan bir incelemedir. Dolayısıyla tamamlanan çalışma ilk bakışta coğrafi bir bütünlük arz etmelidir.